

Cuprins

Cuvânt-înainte.....	5
INTRODUCERE.....	7
§1. Necesitatea studierii conceptului de neutralitate religioasă în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului	7
§2. Neutralitatea și diferitele modele istorice ale relației dintre stat și religie în Europa.....	11
2.a) Antichitatea creștină și separația de domenii între religios și politic	11
2.b) Unitatea între creștinism și puterea politică în Răsărit sub conducerea împăratului (secolele IV-XV)	13
2.c) Unitatea între creștinism și puterea politică în Apus sub conducerea papalității (secolele IV-XV).....	15
2.d) Bisericile de stat și noua formă de unitate stat-religie după Reforma protestantă din secolul al XVI-lea.....	17
2.e) Enunțarea filosofico-politică a separației între puterea religioasă și cea politică începând cu secolul al XVIII-lea.....	18
§3. Conceptul de neutralitate religioasă.....	21
3.a) Istoricul conceptului de neutralitate.....	21
3.b) Lucrările pregătitoare (Travaux préparatoires) la Convenție și ideea de neutralitate religioasă.....	24
3.c) Sensuri actuale ale neutralității.....	27
3.d) Neutralitatea religioasă ca normă-standard privind respectarea drepturilor garantate de articolul 9 din Convenție	30
§4. Raportarea Curții la noțiunile de laicitate și separație.....	32
4.a) Laicitatea în jurisprudența Curții	32
4.b) Separația în jurisprudența Curții.....	35
§5. Noțiunea de religie în jurisprudența fostei Comisii și a Curții.....	37
Partea I	
AFIRMAREA NEUTRALITĂȚII RELIGIOASE ÎN JURISPRUDENȚA CURȚII.....	43
Titlul 1	
Surse ale conceptului de neutralitate și apariția acestuia în jurisprudența Curții	44

Capitolul 1**Utilizarea conceptului de neutralitate religioasă de către statele membre ale Consiliului Europei 46***Secțiunea I**State care enunță în legislația națională neutralitatea statului sau a unor instituții publice 46*

§1. Belgia 47

§2. Franța 48

§3. Norvegia 50

§4. România 51

*Secțiunea a II-a**State în care neutralitatea este un concept jurisprudențial 52*

§1. Germania 52

§2. Elveția 54

§3. Italia 56

§4. Polonia 57

§5. Spania 58

§6. Ungaria 58

§7. Turcia 59

§8. Grecia 60

*Secțiunea a III-a**Raportarea altor state membre ale Consiliului Europei la conceptul de neutralitate 60*

Concluzii la Capitolul 1 65

Capitolul 2**Raportarea unor organizații internaționale și a Statelor Unite ale Americii la conceptul de neutralitate religioasă 64***Secțiunea I**Utilizarea conceptului de neutralitate religioasă de către unele organizații internaționale 64*

§1. Organizația Națiunilor Unite - Comitetul pentru Drepturile Omului 64

§2. Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa 67

*Secțiunea a II-a**Utilizarea în Statele Unite ale Americii a conceptului de neutralitate religioasă 69*

§1. Referirile la neutralitatea religioasă în jurisprudența Curții Supreme 69

§2. Gândirea liberală și raportarea doctrinei americane la neutralitate	76
§3. Contestatari americani ai conceptului de neutralitate	79
§4. Legătura între jurisprudența Curții Supreme și cea a Curții europene.....	81
Concluzii la Capitolul 2	85

Capitolul 3

Raportarea Consiliului Europei la conceptul de neutralitate religioasă

§1. Neutralitatea și documentele Adunării Parlamentare a Consiliului Europei.....	87
§2. Sensurile neutralității în deciziile fostei Comisii a drepturilor omului.....	89
§3. Sensuri ale neutralității utilizate de Curtea Europeană până la prima enunțare de către aceasta a obligației de neutralitate a statului	92
Concluzii la Capitolul 3	96
Concluzii la Titlul 1	96

Titlul 2

Natura juridică a neutralității religioase

Capitolul 1

Neutralitatea religioasă, ca principiu al dreptului Convenției Europene.....

Secțiunea I

Caracteristicile principiilor de drept și neutralitatea religioasă

§1. Generalitatea, universalitatea și importanța socială a neutralității religioase	100
1.a) Generalitatea	100
1.b) Universalitatea	100
1.c) Importanța socială	101
§2. Neutralitatea și valorile sociale	102
2.a) Neutralitate și indiferență	104
2.b) Neutralitate și toleranță	105
2.c) Neutralitate și respect	107

Secțiunea a II-a

Afirmarea de către Curte și doctrină a unor principii generale ale Convenției

§1. Principiile generale ale dreptului și principiile de ramură	109
§2. Principiile generale ale Consiliului Europei și ale Convenției europene.....	110

Secțiunea a III-a

<i>Enunțarea de către Curte a neutralității religioase ca principiu de interpretare a articolului 9 din Convenție.....</i>	113
--	-----

§1. Afirmarea de către Curte a principiului neutralității religioase.....	113
§2. Identificarea principiului neutralității de către doctrină	115

Secțiunea a IV-a

<i>Raportarea neutralității religioase la unele principii generale ale dreptului, ale Consiliului Europei și ale Convenției</i>	120
§1. Principiul neutralității și principiul libertății	120
§2. Principiul neutralității și principiile egalității și nediscriminării	122
2.a) Neutralitatea și discriminarea directă	124
2.b) Neutralitatea și discriminarea indirectă.....	127
§3. Principiul neutralității și principiile justiției, echității, proporționalității și justului echilibru.....	128
§4. Principiul neutralității și principiul imparțialității statului	129
§5. Principiul neutralității, societatea democratică și pluralismul.....	133
Concluzii la Capitolul 1	137

Capitolul 2

Neutralitatea religioasă, obligație a statelor părți la Convenția europeană... 139

Secțiunea I

<i>Primele enunțări ale obligației de neutralitate religioasă în jurisprudența Curții</i>	139
§1. Specificul obligațiilor statale în dreptul internațional al drepturilor omului.....	139
§2. Enunțarea explicită de către Curte a obligației de neutralitate	141

Secțiunea a II-a

<i>Teoria obligației de neutralitate religioasă a statului</i>	142
§1. Tipuri de raporturi juridice în cazul cărora Curtea a stabilit obligația de neutralitate a statului	143
1.a). Despre „delicatele” raporturi între stat și comunitățile religioase ...	143
1.b). Zonele de risc în relațiile dintre stat și comunitățile religioase	146
§2. Drepturile consacrate de Convenție cărora le corespunde obligația de neutralitate.....	149
2.a). Neutralitatea și libertatea de religie consacrată de articolul 9 din Convenție.....	149
2.b). Legătura între neutralitate și alte drepturi consacrate de Convenție.....	154
§3. Titularii drepturilor protejate de obligația de neutralitate.....	155

3.a). Obligația de neutralitate și libertatea de religie a comunității religioase	156
3.a).1. Terminologia utilizată de Curte referitor la comunitățile religioase	156
3.a).2. Recunoașterea de către fosta Comisie și de către Curte a calității de victimă în cazul comunităților religioase.....	159
3.b). Obligația de neutralitate și libertatea de religie a individului.....	165
§4. Conținutul obligației de neutralitate în jurisprudența Curții	166
4.a). Statul nu are dreptul de a formula aprecieri asupra legitimității credințelor religioase sau a manifestărilor acestora	166
4.a).1. Regula	166
4.a).2. Există excepții de la regulă?	174
4.b). Aplicații specifice ale obligației de neutralitate care vizează doar comunitățile religioase.....	175
4.b).1. Obligația statului de a nu favoriza o anumită comunitate religioasă.....	175
4.b).2. Obligația statului de a se asigura că grupurile religioase se tolerează.....	179
4.b).3. Obligația statului de a nu interveni în organizarea internă a unei comunități religioase (de a respecta autonomia comunităților religioase).....	181
4.c). Aplicații specifice ale obligației de neutralitate care vizează indivizii.....	181
4.c).1. Obligația statului de a nu impune persoanelor aflate în jurisdicția sa să își dezvăluie propriile convingeri.....	181
4.c).2. Obligația statului de a nu îndoctrina și de a respecta dreptul persoanei de a nu adera la o religie	185
4.c).3. Obligația statului de a respecta sfera autonomiei personale privitor la alegerile pe care oamenii le fac în urmărirea unor standarde religioase de comportament	186
§5. Conduita statală impusă de obligația de neutralitate religioasă a statului.....	186
5.a) Obligația de neutralitate religioasă ca obligație negativă a statului	187
5.b) Obligația de neutralitate religioasă ca obligație pozitivă a statului	188
Concluzii la Capitolul 2	191
Concluzii la Titlul 2	192
Concluzii la Partea I.....	193

Partea a II-a	
UTILIZAREA ÎN JURISPRUDENȚA CURȚII A CONCEPTULUI DE NEUTRALITATE RELIGIOASĂ A STATULUI	195
Titlul 1	
<i>Neutralitatea religioasă, garanție a libertății de religie</i>.....	196
Capitolul 1	
Autonomia (personală și a comunității religioase) - corolar al obligației de neutralitate a statului	197
<i>Secțiunea I</i>	
<i>Noțiunea de autonomie în jurisprudența Curții europene</i>	<i>197</i>
§1. Sursele noțiunii de autonomie în jurisprudența Curții	197
§2. Sensurile autonomiei în jurisprudența Curții.....	201
<i>Secțiunea a II-a</i>	
<i>Protecția autonomiei personale în domeniul vieții religioase în jurisprudența Curții.....</i>	<i>206</i>
§1. Enunțarea recentă a autonomiei personale de către Curte.....	206
§2. O protecție limitată din partea Curții a autonomiei personale în domeniul vieții religioase	209
<i>Secțiunea a III-a</i>	
<i>Protecția autonomiei comunităților religioase în jurisprudența Curții.....</i>	<i>212</i>
§1. Enunțarea de către Curte a autonomiei comunităților religioase	212
1.a) Conceptul de comunitate și caracterul autonom al oricărei comunități	212
1.b) Utilizarea simultană și corelată a conceptelor de neutralitate și autonomie de către Curte	214
§2. Conținutul autonomiei comunităților religioase.....	218
2.a) Autonomia înseamnă libertatea comunității religioase	219
2.b) Autonomia implică în mod necesar deținerea personalității juridice.....	220
2.c) Autonomia cuprinde dreptul comunității de a alege și numi slujitorii și membrii structurilor decizionale conform propriilor reguli.....	224
2.d) Autonomia cuprinde dreptul comunității de a primi sau exclude membri și de a asigura uniformitatea doctrinală și organizatorică a comunității	228
2.e) Alte sensuri ale autonomiei	229
Concluzii la Capitolul 1	231

Capitolul 2

Rolul neutralității în realizarea justului echilibru între autonomia comunităților religioase și drepturile și libertățile garantate de Convenție persoanelor din cadrul comunităților religioase	233
--	-----

Secțiunea I

<i>Autonomia comunității religioase și drepturile și libertățile membrilor neremunerați ai acesteia</i>	233
§1. Protecția simultană a autonomiei personale și a autonomiei comunității	234
§2. Situațiile în care autonomia individuală a membrilor neremunerați intră în conflict cu autonomia comunității	237

Secțiunea a II-a

<i>Autonomia comunității și drepturile și libertățile personalului remunerat al comunităților religioase</i>	239
§1. Tendința inițială de asimilare a întregului personal remunerat cu personalul clerical	240
1.a) Autonomia comunității și drepturile clericilor	240
1.b) Autonomia comunității și drepturile celorlalți angajați	244
§2. Recentul rol privilegiat acordat de către Curte Directivei 2000/78/CE în stabilirea limitelor autonomiei comunității raportat la drepturile și libertățile personalului remunerat	245
2.a) Enunțarea de către Directiva 2000/78/CE a interacțiunii între drepturile comunității religioase și cele ale angajaților acestora	245
2.b) Utilizarea de către Curte a distincțiilor realizate de Directiva 2000/78/CE	249
Concluzii la Capitolul 2	252
Concluzii la Titlul 1	253

Titlul 2

Neutralitatea religioasă, limită a libertății de religie	255
---	-----

Capitolul 1

Legea generală și neutră, limitare indirectă a libertății de religie	256
---	-----

Secțiunea I

<i>Abordarea inițială, neabandonată definitiv de Curte: legea generală și neutră nu duce la o ingerință în dreptul garantat de către art. 9 din Convenție</i>	256
---	-----

Secțiunea a II-a

<i>Contestarea de către doctrină a resorturilor juridice ale limitării indirecte a libertății de religie.....</i>	261
---	-----

Secțiunea a III-a

<i>Curtea Europeană și problema neutralității aparente a legii.....</i>	264
<i>Concluzii la Capitolul 1.....</i>	265

Capitolul 2

Limitarea manifestărilor libertății de religie în numele principiului neutralității.....	267
---	-----

Secțiunea I

<i>Neutralitatea religioasă și principiul legalității limitării drepturilor.....</i>	269
--	-----

Secțiunea a II-a

<i>Neutralitatea religioasă și scopurile legitime ale limitării libertății de religie.....</i>	274
§1. Siguranța publică.....	276
§2. Ordinea publică.....	278
§3. Sănătatea publică.....	283
§4. Morala publică.....	285
§5. Protecția drepturilor și libertăților altora.....	287

Secțiunea a III-a

<i>Neutralitatea religioasă și proporționalitatea între scopul urmărit și mijloacele utilizate de către state.....</i>	290
§1. Convenția europeană și limitarea unor drepturi într-o societate democratică.....	290
§2. Principiul proporționalității și neutralitatea.....	292
2.a. Marja națională de apreciere și relevanța viziunilor naționale asupra neutralității.....	294
2.a.1. Marja de apreciere statală și laicitatea.....	298
2.a.2. Hotărârea <i>Lautsi c. Italia</i> și reconfirmarea marjei naționale de apreciere.....	301
2.b. Controlul marjei de apreciere statale de către Curte prin metoda justului echilibru în situațiile de limitare a libertății de religie în numele neutralității.....	303
Concluzii la Capitolul 2.....	305
Concluzii la Titlul 2.....	306
Concluzii la Partea a II-a.....	306

Bibliografie.....	317
-------------------	-----